

Eduskunnan suuri valiokunta

Diaarinumero
4889/9B/14

Päiväys
26.11.2014

Viite

Suuren valiokunnan kutsu 17.11.2014

Asia

Valtioneuvoston selonteko ihmisoikeuspolitiikasta

Ihmisoikeuskeskus edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, koulutusta, kasvatusta ja tutkimusta, laatii selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta, tekee aloitteita perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi, osallistuu eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön ja huolehtii muista vastaavista tehtävistä näissä kysymyksissä. Ihmisoikeuskeskus on hallinnollisesti osa eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaa ja muodostaa yhdessä eduskunnan oikeusasiamiehen ja Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnan kanssa kansallisen ihmisoikeusinstituution.

Lausunnossaan suurelle valiokunnalla Ihmisoikeuskeskus keskittyy arvioimaan valtioneuvoston ihmisoikeusselonteon 2014 jaksoa 3 ”Perus- ja ihmisoikeudet Euroopan unionissa”, lukuun ottamatta kohtaa 3.3, joka koskee EU:n ulkosuhteita.

Yleistä

Valtioneuvoston selonteko ihmisoikeuspolitiikasta käsittelee Euroopan unionin perusoikeuslottuvuutta nyt toista kertaa. Vuonna 2004 annettu selonteossa arvioitiin lyhyesti muun muassa EU:n perusoikeuskirjan merkitystä, esiteltiin tavoitteet perusoikeussektorin vahvistamiseksi ja käsiteltiin Euroopan oikeusasiamiestä ja Euroopan parlamentin vetoamusvaliokuntaa. Vuoden 2009 selonteossa ulkosuhteiden tarkastelun rinnalle tuli kattava katsaus kotimaan perusoikeuskysymyksiin. Tuossa selonteossa EU:n osalta käsiteltiin kuitenkin vain ulkosuhteita. Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että selonteot jatkossakin kattavat nyt käsillä olevan selonteon tavoin perus- ja ihmisoikeuksien kokonaisuuden kansallisesti, EU-tasolla ja Suomen kansainvälisissä suhteissa.

Vuonna 2004 valtioneuvosto näki EU:n sisäisen kehityksen kannalta perusoikeuksien todellisen merkityksen varmistamisen keskeisenä. Tavoitteeksi asetettiin myös EU:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Nyt EU nähdään Suomen perus- ja ihmisoikeuspolitiikan keskeisenä toimintaympäristönä.

Tätä voidaan hyvin pitää perusteltuna. Perusoikeuksien merkitys on kasvanut niin unionin tasolla kuin kansallisestikin EU:n jäsenvaltioissa.

Kehitystä voitaneen pitää varsin nopeana sen jälkeen, kun Maastrichtin sopimuksessa vuonna 1992 ensimmäistä kertaa muodollisesti tunnustettiin ihmisoikeuksien merkitys EU-oikeudelle. Vuonna 2000 julistetusta perusoikeuskirjasta tuli vuonna 2009 Lissabonin sopimuksen myötä oikeudellisesti sitova. Samalla päätettiin myös unionin liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen, mikä lähiaikoina toteutuessaan tulee osaltaan selventämään EU:n suhdetta Euroopan neuvostoon.

Perusoikeuksien merkityksen kasvu on nähtävissä muun muassa EU-sääntelyssä ja EU:n tuomioistuimen ratkaisukäytännössä, mutta myös perusoikeuksiin keskittyvien rakenteiden ja menettelyjen vahvistumisessa. Kuten selonteossa kerrotaan, EU:n tuomioistuimet viittaavat yhä useammin perusoikeuskirjaan tuomioidensa perusteluissa. Vuonna 2013 tällaisia tuomioita oli yhteensä 114, kun edellisenä vuonna tällaisten tuomioiden määrä oli 87, ja sitä edellisenä vuotena vain 43.

Komission strategiat perusoikeuksien toteutumisen edistämiseksi ja näitä seuraavat kertomukset, komission ohjeet perusoikeuksien huomioimiseksi säädösvalmistelussa käytännön vaikutusarviointiohjeineen, EU:n perusoikeusviraston perustaminen, komission päätös nimetä perusoikeuksista vastaava komissaari ja kaikkien komission jäsenten EU:n tuomioistuimen edessä antama lupaus kunnioittaa perusoikeuksia omassa toiminnassaan, ovat vahvoja ja konkreettisia osoituksia siitä, että unionin julistamiin yhteisiä arvoja toteutetaan käytännössä.

EU:n suhde YK:n ja EN:n ihmisoikeusjärjestelmiin

EU:n jäsenvaltiot ovat sitoutuneet erittäin laajasti YK:n ihmisoikeussopimukseen. Monet EU:n jäsenvaltiot tunnetaan myös säännöllisestä ja kattavasta raportoinnistaan YK:n sopimusvalvontaelimille. YK:n ihmisoikeusjärjestelmän takaamat oikeudet ovat EU:n perusoikeuskirjaa laajemmat ja edellyttävät niihin sitoutuneita valtioita myös aktiivisesti suojelemaan ja edistämään oikeuksien toteutumista, toisin kuin EU:n perusoikeuskirja, jossa valtioiden edellytetään "vain" pidättäytyvän loukkaamasta perusoikeuskirjan oikeuksia.

Euroopan unioni on vahvistanut virallisesti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen. Ihmisoikeuskeskus katsoo, että EU:n olisi perusteltua liittyä myös muihin keskeisiin YK:n ihmisoikeussopimukseen suuremman yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi EU:n perusoikeuskirjan ja YK:n ihmisoikeusjärjestelmän välille.

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä myös unionin mahdollisimman pikaista liittymistä EN:n ihmisoikeussopimukseen. Asiasta päätettiin Lissabonin sopimuksen hyväksymisen yhteydessä.

Tietoisuus ja koulutus EU:n perusoikeuskirjasta

Selonteossa kiinnitetään aiheellisesti huomioita niin kansalaisten kuin virkamiestenkin tietoisuuteen EU:n perusoikeuskirjasta ja niistä mekanismeista, joilla perusoikeuskirjassa taattujen oikeuksien loukkauksiin voidaan puuttua. Ihmisoikeuskeskus on osallistunut EU:n perusoikeusviraston toteuttamaan nk. Clarity-hankkeeseen, joka tukee komission strategista linjausta ja toimintoja oikeuksiin pääsyn turvaamiseksi. Hanke on kuitenkin osoittanut tehtävän haasteellisuuden. EU:n jäsenvaltioiden kansallisten järjestelmien erot ovat edelleen suuret ja jo yksin vertailukelpoisen tiedon kokoaminen eri maiden oikeussuojajärjestelmistä on vaikeaa. Tätä työtä on kuitenkin tärkeä jatkaa niin kansallisella kuin EU-tasollakin.

EU:n perusoikeusvirasto

EU:n perusoikeusviraston (FRA) tehtävänä on tarjota perusoikeuksia koskevaa apua ja asiantuntemusta EU:n toimielimille, laitoksille ja virastoille sekä jäsenvaltioille, kun se soveltavat EU-oikeutta. Viraston toimivaltuudet ja toiminnan kohteet määritetään sen perustamisasetuksessa. Tarkemman monivuotisen toimintakehykseen hyväksyy neuvosto.

Perusoikeusviraston toimivaltuudet ovat laajat, mutta niistä puuttuu eräitä perusoikeuksien kannalta keskeisiä oikeus- ja sisäasioiden alueita, kuten poliisi- ja rikosoikeudellinen yhteistyö sekä EU:n perusoikeuskirja. Ihmisoikeuskeskus pitää selonteossa esitettyä tavoitetta viraston toimivaltuuksien vahvistamisesta tärkeänä. Samalla tulisi mahdollistaa viraston oikeus antaa oma-aloitteisesti lausuntoja perussopimusten asettamissa rajoissa.

Komission rikkomusmenettely

EU:n strategiassa perusoikeuskirjan tehokkaasta toimeenpanosta rikkomusmenettelyt jäsenvaltioita vastaan mainitaan yhtenä keinona varmistaa perusoikeuksien kunnioitus EU oikeutta sovellettaessa.

Komissio käynnisti vuonna 2013 myös sellaisia rikkomusmenettelyitä jäsenmaita vastaan joissa perusoikeuskirjassa vahvistetuilla perusoikeuksilla oli merkitystä. Komissio esimerkiksi varmisti rikkomisesta johtuvan menettelyn päätteeksi, että Itävallan tietosuojaviranomainen ei enää kuulu liittokanslerinvirastoon, vaan se on riippumaton elin, jolla on oma talousarvio ja oma henkilöstö. Unkari puolestaan toteutti maaliskuussa 2013 toimenpiteitä noudattaakseen unionin tuomioistuimen tuomiota, joka koski 274 tuomarin pakottamista varhaiseläkkeelle.

Komissiolla on Suomea vastaan vireillä useitakin rikkomusmenettelyjä, joista yksi koskee keskeistä ihmisoikeusperiaatetta, yhdenvertaisuutta ja sitä koskevan keskeisen direktiivin toimeenpanoa Suomessa. Komissio on todennut, että Suomen kansallinen lainsäädäntö ei ole yhdenmukainen rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta annetun neuvoston direktiivin kanssa. Komission näkemyksen mukaan Suomessa ei ole elintä, jonka toimivaltaan nimenomaisesti kuuluisi

direktiivin 13 artiklassa tarkoitettu syrjinnän uhrien itsenäinen avustaminen näiden tekemiä syrjintävalituksia tutkittaessa, kun kyseessä on työelämään liittyvä syrjintä. Koska rikkomusmenettely liittyy eduskunnassa parhaillaan – jo toistamiseen – käsiteltävänä olevaan yhdenvertaisuuslain uudistukseen, olisi Ihmisoikeuskeskus pitänyt perusteltuna käsitellä asiaa myös valtioneuvoston selonteossa.

Kristiina Kouros
ma. johtaja